

«Un alumne de disset anys és capaç d'enfrontar-se amb qualsevol llibre»

Aquesta tasca èpica d'acotar la literatura universal en un únic curs, ha estat sintetitzada per Enric Iborra, professor de literatura a l'IES Lluís Vives de València, en un dietari que li ha valgut el premi Ciutat de Barcelona d'Assaig en la modalitat de Ciències socials i humanitats. Tot i l'estricta programació que imposen les universitats, amb només sis obres que intenten abraçar des de Sòfocles fins a Kafka, en *Un son profund* trobem la memòria d'un curs en què, des del diàleg i la complicitat de l'alumnat, s'ha fomentat, sobretot, l'experiència de la literatura, això és: la lectura.

Manel Marí

Un son profund és el dietari d'un curs de literatura universal per a alumnes de segon de batxillerat. Per què aquest títol?

Evidentment no té res a veure amb uns suposats efectes somnífers de la literatura. És una referència a un episodi de l'*Odissea*. Quan Ulisses arriba a Ítaca, hi arriba adormit. Abans ha estat al país feliç dels feacis, on l'han acollit molt bé, el rei Alcínoos li ha ofert la seua filla Nausica perquè s'hi case... Ulisses,



© Miguel Lorenzo

però, vol tornar a la seua illa petita i pobra. Aleshores, els feacis l'embarquen en un vaixell velocíssim on Ulisses s'adorm i arriba a Ítaca. A Carles Riba, per exemple, l'obsessionava que Ulisses, el paradigma de l'astúcia, que s'ha escapat de tants perills... en el moment culminant arribara adormit!

I per què un dietari?

L'octubre del 2010 vaig començar un blog, *La serp blanca*, en el qual pensava dur un dietari de les meues classes i de les meues lectures personals. En un principi no tenia la idea de portar-lo sistemàticament, però, en la pràctica, els alumnes van respondre molt bé, es van engrescar, jo em vaig engrescar també i vaig acabar duent el dietari amb una certa regularitat. Ho vaig fer una mica com un joc i, al cap d'un any o dos, em vaig adonar que tenia fet un llibre. Una mica com Ulisses havia arribat adormit a Ítaca.

No està concebut com una guia docent?

És un llibre que de guia docent o didàctica no en té res o en té molt poc. És una obra de literatura, de crítica literària. Ara bé, hi ha el contrapunt entre els meus interessos literaris, les meues lectures, les meues manies personals, i el diàleg que s'estableix a l'aula amb els alumnes. Tot i així, *Un son profund* no és un llibre que tinga per finalitat exposar una didàctica de la literatura, encara que, implícitament, sí que n'hi ha, i fins i tot explícitament, en algunes parts.

És difícil acotar una matèria com aquesta en un únic curs?

És impossible. És una barbaritat voler fer en un únic curs tota la literatura universal. Al final, se n'acaba fent una tria. De fet, el curs està basat en sis obres, que estan molt bé, però que se n'haurien pogut triar moltes altres. Hi ha grans obres de la literatura universal que no hem tocat. Trobe molt a faltar Tolstoi. Falta Montaigne,

«De vegades, els estudiants, amb aquesta frescor, s'adonen de coses en què no sempre hem caigut els professors»

falta Dickens... De la novel·la realista hi ha només Flaubert... Falten obres, però tampoc no criticaria massa la universitat, perquè això és inevitable. Al mateix temps, en relació amb aquestes sis, hem procurat llançar fils per a lligar-les amb altres textos i amb altres autors, de manera que els alumnes puguen tenir una panoràmica més àmplia. Una idea en què he insistit molt és que els llibres parlen de llibres, estan relacionats entre ells. Cada llibre ressona en un altre.

El llibre comença amb una visió literària de la Bíblia. Com s'ho han pres els estudiants?

S'han sorprès moltíssim, perquè tenen una idea prèvia: la Bíblia és una cosa de capellans, d'anar a missa i, per tant, és una cosa avorrida. Jo m'he esforçat per fer-los veure que *bíblia* vol dir *biblioteca*, que és un compendi de literatura molt variada: hi ha història, hi ha poesia, hi ha ètica, hi ha filosofia... La Bíblia és com un cànon de la literatura jueva. Quan han llegit els textos, de l'Antic Testament sobretot, s'han sorprès i l'han trobada més divertida, més interessant. En alguns casos, fins i tot, han trobat la Bíblia com una obra pornogràfica!

De la lectura del llibre es dedueix una actitud força motivada per part dels alumnes. Com us ho heu fet?

La meua fórmula és no fer-los concessions. Un alumne de disset anys és capaç d'enfrontar-se amb qualsevol llibre. No ha d'haver-hi cap restricció ni per dificultat, ni per temàtica, ni res. Els alumnes, quan els tractes com un igual, responen positivament. I, de fet, poden entrar en els llibres. Que no ho entenen tot? I tant! Ningú no ho entén tot, ni als

seixanta anys. Sempre hi ha coses que es resisteixen. La meua tècnica ha estat, per tant, enfrontar-los directament amb els llibres, tot evitant o reduint al mínim les teoritzacions acadèmiques com el context social, històric o literari. Perquè un lector, quan llegeix un llibre, el llegeix directament, no es preocupa del context. El context el dóna el mateix llibre. He intentat fer en l'aula el que faria un lector normal.

També dóna més protagonisme a l'oralitat, al diàleg, en classe.

No carregue el curs de comentaris escrits per dues raons: a ells no els agrada, i a mi tampoc, perquè he de corregir-los, és molta feina i preferisc concentrar totes les energies en l'aula. L'altra raó és que, si en classe de literatura ens dediquem a parlar sobre l'autor o sobre el seu context, estem negant l'experiència de la literatura, que rau en la lectura. A mi m'interessa, sobretot, provocar aquesta experiència i a veure què passa. La veritat és que és una assignatura molt agradable. Si no anara per a la selectivitat, seria la felicitat, perquè no faria exàmens, faria el que voldria. Però m'he d'ajustar a una programació i a un examen, que és el que han de fer ells.

Els alumnes de batxillerat estan preparats per llegir Baudelaire o Flaubert?

Sí. Com deia abans no em preocupa que no ho entenguen tot. Hi ha molts adults que no ho entenen tot i no passa res. Es tracta que els interesse alguna cosa, i a partir d'ací estirar el fil. I, és clar, com que la lectura moltes vegades la fem en l'aula, el que no entén un ho entén l'altre i poden preguntar. Des d'aquest punt de vista, l'aula té una funció. Normalment, la lectura es fa en solitud, però en l'aula estem tots plegats, la qual cosa és un privilegi per poder veure la reacció que tenen altres persones. Jo també aprenc coses d'ells, com quan

Enric Iborra

Un son profund. Dietari d'un curs de literatura universal

Col·lecció «Carta blanca»,
Vienna Edicions,
Barcelona, 2013, 362 p.



Enric Iborra, guardonat amb el premi Ciutat de Barcelona de Ciències socials i humanitats pel dietari Un son Profund, a la biblioteca de l'Institut Lluís Vives de València.

comenten qüestions formals o temàtiques. Me'n recorde, quan parlàvem de l'estil indirecte lliure de Flaubert, que dóna accés a la subjectivitat, i algú va remarcar: «Sí, sí, però utilitza la tercera persona i no la primera! Això és una contradicció!» No me n'havia adonat! De vegades, els estudiants, amb aquesta frescor, s'adonen de coses en què no sempre hem caigut els professors.

L'optativitat és un filtre motivacional. Cap fórmula per què els alumnes d'assignatures troncal puguin gaudir dels clàssics?

Que siga una assignatura optativa vol dir que a la gent que hi va li interessa, és cert. Si em deixaren explicar només literatura en una assignatura troncal com Valencià, la resposta dels estudiants seria positiva en el noranta per cent dels casos. Però tornem a la cotilla de les programacions. La de Valencià és nefasta perquè està basada en la gramàtica textual, en una concepció molt mecanicista de la llengua i dels textos. I, sí, els

alumnes arriben a fer els exàmens i els aproven, però res més. Ells s'avorreixen moltíssim, i jo també.

Com es gestiona quan un alumne comença a manifestar una vocació literària a l'institut?

Hi ha alumnes que llegeixen el que es recomana a l'institut i prou, però n'hi ha d'altres que fora de l'aula continuen llegint, alumnes més *literaris* que necessiten una atenció més personalitzada. Solen ser els que intervenen més en l'aula i amb els que continuen la xerrada després de classe. En aquest cas intente influir-los, en el bon sentit de la paraula. La primera reacció és recomanar llibres, traçar itineraris de lectura perquè continuen pel seu compte. En literatura tens un ventall tan ampli de possibilitats que, en fer una tria, estàs ja influïnt d'una manera molt concreta. De vegades també els dic que em passen alguna cosa escrita per poder comentar-la amb ells. Ara, per exemple, he animat alguns alumnes a fer col·laboracions en el meu blog.

El vostre llibre ha estat reconegut amb un premi tan important com el Ciutat de Barcelona d'Assaig de Ciències socials i humanitats.

Què penseu que ha mogut el jurat a decantar-se pel vostre treball?

A més d'altres possibles virtuts, crec que han trobat un llibre inusual. Els pot haver fet gràcia el to personal, desinhibit, amb què tracte una temàtica acadèmica com és la literatura. Precisament, m'he esforçat molt per evitar el to acadèmic. Aquesta ha estat la meua preocupació i l'objectiu fonamental: cal tractar la literatura com una experiència. Per a mi, el premi ha significat una satisfacció molt gran. Ara, quan publiques, ho fas en una mar de llibres, i el teu treball sol passar desapercebut, sepultat per altres novetats. Rebre un premi com aquest, al qual no m'havia presentat perquè et presenta l'editorial, suposa un reconeixement enorme. No pensava, quan es va editar el llibre en novembre, que aniria tan bé. ■